

RECENZJE

*Krzysztof Bartosik**

RECENZJA KSIĄŻKI TOMASZA BUDNIKOWSKIEGO: „BEZROBOCIE WYZWANIEM WSPÓŁCZESNOŚCI”

Tomasz Budnikowski, *Bezrobocie wyzwaniem współczesności*, Instytut Zachodni, Poznań 2009, s. 51

Nie trzeba szerzej uzasadniać, iż problematyka bezrobocia podjęta przez Tomasza Budnikowskiego jest ważna i stale aktualna. Jego książka jest zaktualizowaną i rozszerzoną wersją wcześniejszej publikacji *Bezrobocie na świecie i w Polsce* wydanej również przez Instytut Zachodni w 2002 roku. Całość składa się z czterech rozdziałów: *Bezrobocie w dzisiejszym świecie*, *Elastyczność rynku pracy a bezrobocie*, *Zabezpieczenie społeczne bezrobocia* oraz *Bezrobocie w Polsce*. Taka konstrukcja książki jest logiczna i spójna. Najpierw omówiono bowiem zjawisko będące przedmiotem analizy, później jego przyczyny oraz sposoby przeciwdziałania bezrobociu. Następnie na tym tle zaprezentowano problemy polskiego rynku pracy. Pewien problem stwarza natomiast identyfikacja głównego przesłania książki. Co prawda w kilku miejscach Autor sugeruje, iż dobrą odpowiedzią na wyzwanie współczesności, jakim jest bezrobocie, było uelastycznienie i liberalizacja rynku pracy, to piszący tę recenzję nie jest do końca przekonany, czy nie dokonuje nadinterpretacji, tak przedstawiając przesłanie książki.

Całość rozpoczyna prezentacja skali i struktury bezrobocia w gospodarce światowej. Analiza empiryczna przeplata się z rozważaniami o problemach związanych z identyfikacją i pomiarem bezrobocia. Prezentacja rozwiązań stosowanych w różnych krajach i prób ich unifikacji pozwala wyrobić sobie zdanie o trudnościach metodologicznych, na jakie natrafiają badacze w tej dziedzinie, szczególnie w porównaniach międzynarodowych. Wiadomo, że pomiar zjawisk

* Instytut Nauk Ekonomicznych PAN.

społeczno-ekonomicznych jest sprawą umowną i zależy od przyjętych miar i kryteriów. Tak jest również w przypadku bezrobocia. W tym kontekście w rozważaniach Autora przebijają się dwie sprawy: zróżnicowanie sposobów definiowania bezrobocia oraz niedoskonałości stosowanych kryteriów. W pierwszym przypadku chodzi o to, że mimo wieloletnich prób unifikacji w wielu krajach nadal stosuje się różne definicje bezrobocia, co utrudnia jego porównywanie, w drugim – o problemy związane z faktycznym określeniem wielkości bezrobocia. Są bowiem osoby, które często spełniają formalne kryteria bezrobotnego, lecz faktycznie nimi nie są, a zaliczyć do nich można pracowników szarej strefy i osoby wchodzące w skład tzw. „cichej rezerwy” obejmującej między innymi zniechęconych do pracy i przedwczesnych emerytów.

Prezentując zasięg i strukturę bezrobocia, Autor skupia się na uprzemysłowionej części świata, niewiele zaś miejsca poświęca innym regionom. Tabele statystyczne zawarte w tej części pracy ilustrują – z nielicznymi wyjątkami – zjawiska zachodzące w tej grupie krajów. Oznacza to, iż zapowiadany w tytule rozdziału obraz *Bezrobocia w dzisiejszym świecie* jest częściowy. Brak w nim np. dynamicznie zachodzących procesów w krajach rozwijających się. Żyje w nich większość ludzi, a ich rynki pracy – przez takie mechanizmy, jak handel międzynarodowy i przepływy kapitału – w coraz większym stopniu wpływają na to, co dzieje się w innych regionach świata. Ważnym elementem prezentacji są dane statystyczne. W zdecydowanej większości są one aktualne, lecz wśród nich zdarzają się również mocno zwietrzałe, pochodzące z lat 80. lub połowy 90. XX wieku, choć nie ma potrzeby sięgania do tak odległych czasów. Skrajnym przykładem jest tabela 10 na s. 42, w której Autor przytacza dane o strumieniach i stanie bezrobocia w Niemczech w 1987 r., powołując się na podręcznik M. Burdy i Ch. Wypłosza *Makroekonomia* z 1992 roku!

Kolejny rozdział traktuje o przyczynach bezrobocia, a dokładniej o jednej przyczynie – nieelastyczności rynku pracy. W poszczególnych podrozdziałach Autor omawia takie determinanty elastyczności rynku pracy, jak: płace (koszty pracy), płaca minimalna, umowy zbiorowe, mobilność pracowników, czas pracy. Z jego rozważań wynika, iż w krajach o elastycznych rynkach pracy jest niskie bezrobocie. Wskazuje na to wiele faktów przytaczanych w książce. Problem w tym, że w analizie Autora (tak jak i w innych rozdziałach) na pierwszy plan przebijają się opisy rozwiązań instytucjonalno-prawnych funkcjonujących w krajach uprzemysłowionych, głównie w Niemczech. Natomiast na drugim planie jest analiza wpływu tych rozwiązań na zatrudnienie i bezrobocie. Niemniej jednak niektóre z prezentowanych wątków są ciekawe, jak te wyjaśniające międzynarodowy trend spadku przynależności do związków zawodowych. Występuje wyraźna zależność między wprowadzaniem instytucji płacy minimalnej a uzwiązkowaniem; tam gdzie płaca minimalna zabezpiecza interesy pracownicze, spada znaczenie związków zawodowych. Na ich niekorzyść działają również zmiany strukturalne w gospodarce – wzrost znaczenia sektora usług czy zatrudnienie osób w niepełnym wymiarze czasu pracy.

Trzeci rozdział z pewnością zainteresuje osoby zajmujące się sposobami ograniczania bezrobocia. Poświęcony jest on problematyce mniej opisywanej w literaturze przedmiotu niż choćby elastyczność rynku pracy, a mianowicie kwestiom wpływającym na zachowanie bezrobotnych, takim jak: wysokość zasiłku dla bezrobotnych i czas jego otrzymywania, warunki przyznawania zasiłków, praca akceptowalna (przez bezrobotnego). Zainteresowany Czytelnik znajdzie tu wiele szczegółowych opisów rozwiązań stosowanych w różnych krajach, choć tak jak i w poprzednich rozdziałach najwięcej miejsca poświęcono rozwiązaniom stosowanym w Niemczech. Szczególnie ciekawym materiałem do analizy jest opis rozwiązań mających na celu aktywizowanie bezrobotnych w Europie z rozwiązaniami stosowanymi w USA. Czytelnik ma możliwość skonfrontowania instrumentów wykorzystywanych do aktywizacji bezrobotnych w krajach o różnym etosie pracy i odmiennym podejściu do zabezpieczenia społecznego.

W ostatnim rozdziale, poświęconym Polsce, analizowana jest podobna problematyka jak w poprzednich rozdziałach, z tym że w odniesieniu do polskiego rynku pracy. Ważnym uzupełnieniem jest analiza migracji zarobkowej Polaków po wejściu do UE – jej wielkości i kierunków oraz konsekwencje dla polskiego rynku pracy. Jednakże w moim odczuciu najbardziej wartościowym składnikiem tego rozdziału jest podrozdział o *Ubezpieczeniach na wypadek bezrobocia*. A to za sprawą rzetelnej prezentacji zmian w systemie zasiłków dla bezrobotnych w Polsce oraz innych form wspierania osób bez pracy. Szczegółowo omówiono, jak w czasie transformacji systemowej zmieniały się zasady przyznawania zasiłków, krąg osób nieupoważnionych do ich otrzymywania, wysokość zasiłków. Ta prezentacja rozwiązań instytucjonalnych pokazuje ewolucję systemu ubezpieczeń na wypadek bezrobocia od działań osłonowych na początku lat 90. ubiegłego wieku, kiedy to wprowadzone rozwiązania miały głównie charakter socjalny, do wzmocnienia instrumentów aktywizujących bezrobotnych.

Głównym walorem książki jest jej warstwa opisowa: prezentacja – niekiedy dość szczegółowa – rozwiązań instytucjonalno-prawnych regulujących funkcjonowanie rynku pracy w wielu krajach świata. Dostarcza ona ciekawego materiału porównawczego i może być pomocna przy ocenie polskich rozwiązań. Walorem książki jest również prezentacja zagadnień mniej znanych ekonomistom, jak choćby praca akceptowalna. Bogactwo zaprezentowanego materiału jest duże. Niemniej jednak trzeba w tym miejscu sformułować kilka zastrzeżeń. Po pierwsze, nadmierne skupienie uwagi na krajach uprzemysłowionych, w szczególności na Niemczech, a w ślad za tym niedostatek analizy tego, co się dzieje w innych regionach świata. Na okładce książki widnieje informacja, iż w centrum zainteresowania Autora są sprawy Unii Europejskiej i Niemiec. I znajduje to silne odzwierciedlenie w treści książki, co niekoniecznie należy uznać za jej walor. Równie ciekawe są doświadczenia krajów transformujących czy rozwijających się. Po drugie, przytaczane niekiedy dane i pozycje bibliograficzne są w niektórych przypadkach nieaktualne. Taka sytuacja dziwi, tym bardziej że jest to już drugie wydanie książki i tego typu mankamenty można było usunąć. I po trzecie,

co najważniejsze, jest to opis funkcjonujących rozwiązań instytucjonalno-prawnych, w mniejszym zaś stopniu ekonomiczna analiza wpływu tych rozwiązań na zatrudnienie i bezrobocie.

Na koniec zawsze pojawia się pytanie, komu można polecić książkę? Sądzę, iż osobom szczególnie zainteresowanym rozwiązaniami instytucjonalno-prawnymi regulującymi funkcjonowanie rynku pracy. Takimi sprawami, jak sposób wyznaczania wielkości bezrobocia, negocjowania płac czy warunki upoważniające do otrzymywania zasiłku. Mniej usatysfakcjonowani będą Czytelnicy poszukujący wiedzy o tym, jaka jest efektywności stosowanych rozwiązań instytucjonalnych, czy jaki wpływ na bezrobocie wywierają procesy gospodarcze związane z globalizacją.